

Södra Möckleby kyrkogård

Sydölands församling/pastorat, Växjö stift, Kalmar län

Kulturhistorisk inventering av kyrkogårdar/
begravningsplatser i Växjö stift 2006

Liselotte Jumme
Kyrkoantikvariska rapporter 2006, Kalmar läns museum

Innehåll

INLEDNING	3
Bakgrund	3
Syfte	3
Kulturminneslagen och Begravningslagen	3
Kulturhistorisk bedömning	4
Inventeringens uppläggning och rapport	4
Kort kyrkogårdshistorik	5
Växjö stift – en kort historik	5
SÖDRA MÖCKLEBY KYRKOGÅRD	7
Kyrkomiljön	7
Kyrkan	7
Kyrkogårdens historik	8
Beskrivning av kyrkogården idag	13
Beskrivning av enskilda kvarter/områden med kulturhistorisk bedömning	15
KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOGÅRDEN I DESS HELHET	25
HÄNDELSELISTA I KORTHET	26
SKÖTSELRÅD FÖR GRAVVÅRDAR OCH GRAVPLATSANORDNINGAR SAMT FÖR KYRKOGÅRDEN I DESS HELHET	27
ARKIV OCH LITTERATUR	
Bilagor:	
Kulturminneslagen	

INLEDNING

Bakgrund

Svenska kyrkan har sedan kristendomens införande svarat för begravning och omhändertagande av döda. I varje socken har inrättats kyrkogårdar för ändamålet. I en stor del av Sveriges församlingar utgör kyrkogården den äldsta bevarade delen av församlingens anläggningar. Ofta har kyrkogården medeltida ursprung. Sedan Svenska kyrkan och staten skildes åt har kyrkan ansvaret för sina egna kulturarvsfrågor. Kunskapen om kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden är dock fragmentariska. Detta medför att skötseln av den vigda platsen ofta saknar antagna riktlinjer eller vårdprogram där kulturarvshänsyn utgjort planeringsförutsättning. Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering i Växjö stift.

Begravningsväsendet i Sverige är numera en statlig angelägenhet bekostad av begravningsavgiften men den utförs fortfarande som under tidigare århundraden. Varje församling eller samfällighet som önskar söka kyrkoantikvarisk ersättning för vården av kulturarvet måste före 2009 ha upprättat en av stiftet godkänd vård- och underhållsplanering. Denna planering skall visa hur kulturarvets värden skall bevaras. Det är såväl på församlingsnivå som på stiftsnivå nödvändigt att ha kunskap om det kyrkliga kulturarvet. Såväl kortsiktig som långsiktig planering är ett ansvar för båda. För stiftets innebär planeringen att bruka de gemensamma resurserna på ett ändamålsenligt sätt. Den kyrkoantikvariska ersättningen förutsätter en övergripande kunskap om de kulturhistoriska värdena för att medlen skall göra största möjliga kulturhistoriska nytta. Länsstyrelsen skall i sin myndighetsutövning stödja detta arbete samt har ett regionalt tillsynsansvar för kulturmiljövården.

På uppdrag av Växjö stift utför Kalmar läns museum inventeringen av kyrkogårdar/ begravningsplatser inom stiftets del av Kalmar län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och omfattar de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagens § 4. Lagen gäller begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet.

På uppdrag av Södra Ölands kyrkliga samfällighet har ovan arbete fördjupats genom att en vård- och underhållsplan för kyrkogården upprättats med en urvalslista uppgjord över gravvårdar med särskilt kulturhistoriskt värde. Urvalet har arbetats fram genom ett samarbete med representanter för kyrkorådet. Dessutom finns skötselråd för kyrkogård och gravvårdar. Se vidare i vård- och underhållsplanen för Södra Möckleby kyrka och kyrkogård.

Syfte

Den översiktliga inventerings syfte är att:

- ta fram övergripande kunskap om kulturarvet som underlag för församlingens/ samfällighetens planering för och förvaltning av kyrkogårdar och begravningsplatser
- ta fram underlag för myndigheter och kyrkan regionalt för handläggning av kyrkoärenden enligt kulturminneslagen och olika finansiella stödssystem
- skapa ett gemensamt kunskapsunderlag för kulturhistorisk värdering och prioritering samt i sig utgöra ett samlat forskningsmaterial
- dessutom verka för ökad förståelse för kyrkogårdens kulturarv såväl lokalt som i kontakter mellan kyrkan och samhället

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m m (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader, kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen). Begravningslagen (SFS 1990:1144) anger att en gravvård ägs av den som betalar gravrättsavgiften. När en gravanordning har blivit uppsatt, får den inte föras bort utan upplåtarens medgivande. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare säger lagen: Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, en familj, stilhistoria och begravningstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån skilda kriterier bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande - material, konstnärligt utförande eller till en person- lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistorisk värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Växjö och Linköpings stift, samt länsstyrelserna och läns museerna i Kronobergs, Jönköpings, Östergötlands och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygdslitteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som inte en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav endast en mindre del är presenterad i rapporten.

Fältarbetet och rapporterna har utförts av antikvarier Magnus Johansson, Magdalena Jonsson, Cecilia Ring och Liselotte Jumme vid Kalmar läns museum. Rapporterna finns tillgängliga på Växjö stift, Länsstyrelsen i Kalmar län, Kalmar läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Växjö stift – en kort historik

Småland och Öland var under tidigaste kristna tid knutna till stiftet i Hamburg- Bremen. År 1103 lyckades den danske kungen genom intrigerande med påven och tyska kejsaren tillskapa det nordiska ärkestiftet. Utbrytningen fick sitt biskopssäte i Lund och den nordiska kyrkoprovinsen styrdes under tre kvarts sekel från Danmark. Ärkestiftet i Lund omfattade hela nordliga Europa med Skandinavien och Island, de nordatlantiska öarna samt Grönland. Den kyrkliga expansionen med byggande av de första kyrkorna i Småland och på Öland bär därför tydliga spår av sydiskandinavisk påverkan.

Stiftsbildningarna i den svenska delen av kyrkoprovinsen pågick dock samtidigt och när Uppsala blev ärkebiskopssäte 1634 bestod den nya svenska kyrkoprovinsen av fyra stift jämte Uppsala, nämligen Linköping, Skara, Strängnäs och Västerås. Sex år senare omtalas i ett gåvobrev en biskop i Växjö vid namn Balduin. Växjö stift måste därför ha tillkommit mellan 1164 och 1170.

Det nya stiftet skapades genom utbrytning från Linköpings stift och kom att omfatta Varend, Finnveden, och Njudung. Värendsdelen utgjordes av fem härader, Allbo, Kinnevald, Konga, Norrvidinge samt Uppvidinge. Finnveden bestod av Sunnerbo, Östbo och Västbo medan Njudung var uppdelat i två härader, Västra och Östra Njudung.

Växjö stifts gränser mot Linköpings stift kom dock snart att bli föremål för diskussioner. Tvisten löstes först genom den påvelige legaten Vilhelm av Sabinas skiljedom 1248. Växjö stift kom efter domen att endast omfattas av Varend vilket gjorde stiftet till det minsta i landet vid den tiden. Området som motsvaras av nuvarande Kalmar län tillhörde under medeltiden Linköpings stift.

År 1555 blev Norra och Södra Møre samt Öland ett självständigt kyrkligt förvaltningsområde, ett s k ordinarie döme, inom Linköpings stift. Ordinarie dömena inrättades av Gustaf Vasa och var ett sätt att minska biskoparnas makt. Vid samma tidpunkt överfördes det gamla folklandet Finnveden till Växjö stift. Finnveden hade dessförinnan tillhört både Skara och Linköpings stift. År 1583 upphörde Kalmars och även Jönköpings ordinarie dömen. Man återgick då praktiskt taget till den gamla stiftsindelningen där områdena kring Jönköping, Tveta, Vista och Norra Vedbo återfördes till Linköpings stift och Mo härad till Skara stift. Östbo och Västra Njudung lades till Växjö stift dit också Östra Njudung fogades från Linköpings stift. År 1621 fogades också Tveta och Vista härader till stiftet i Växjö.

Kalmar blev åter ett kyrkligt förvaltningsområde 1603 då man blev superintendentia. En superintendentia är ett område som avskilts från ett äldre stift och som senare fick status av eget stift. Ursprungligen ingick hela Kalmar län utom Tjust i superintendentian men med tiden kom Sevede, Aspeland och Tuna län att övergå till Linköpings stift. När Kalmar 1678 blev eget stift omfattade det Södra och Norra Møre, Handbörd, Stranda och Öland. Denna indelning bevarades fram till 1903 då det beslutades att Kalmar stift uppgick i Växjö stift. Sammanslagningen realiserades 1915 då Kalmars biskop Tottie avled. För närvarande har Växjö stift 222 församlingar. Stiftets minsta församling är Jälluntofta med knappt 60 kyrkotillhöriga och den största är Jönköping Sofia med 21 850 tillhöriga. I stiftet finns drygt

300 präster och drygt 100 diakoner. Inom stiftet finns cirka 350 äldre kyrkor och antalet medeltida kyrkobyggnader är stort. De flesta sockenkyrkor omges dessutom av medeltida kyrkogårdar. Under 1900-talet har det tillkommit nya begravningsplatser och även nya kyrkor i städerna.

SÖDRA MÖCKLEBY KYRKOÅRD

Fastighetsbeteckning: Södra Möckleby kyrka 1:1, Södra Möckleby socken, Mörbylånga kommun, Kalmar län, Småland.

Befolkningstal: 1800: 451 inv, 1825: 817 inv, 1875: 1117 inv, 1920: 1611 inv, 1957: 1298 inv, 1970: ca 800 inv, 2001: ca 550 inv.

Kyrkomiljön

Kyrkan och kyrkogården har en central placering i Södra Möckleby kyrkby. Landsvägen mot Ottenby i söder och Färjestaden i norr passerar väster om kyrkan. Längs med landsvägen ligger några affärslokaler med bl a mataffär. Väster om kyrkogården finns ”Kyrkoparken” som anlades 1957 efter ritning av Kalmar läns södra Hushållningssällskap. Området ingick tidigare i skolans område och kallades då Skolplan. Den första skolbyggnaden, som uppfördes 1850, ligger ännu kvar sydväst om kyrkan. Huset är kraftigt ombyggt bl a i samband med att det togs i bruk som kommunalhus då Södra Möckleby blev centralort i Ottenby kommun. Byggnaden inrymmer numera bibliotek och öppen förskola. På Skolplan fanns tidigare ett par ytterligare skolbyggnader vilka revs 1965. Norr om kyrkogården finns sedan 1989 församlingshem och sedan 1991 även pastorsexpedition. Kring kyrkogården i öster och söder ligger villatomter med enfamiljshus av olika ålder. Prästgården låg tidigare i Gårdstorp norr om Södra Möckleby kyrkby men såldes då en ny prästgård uppfördes i kyrkbyn på 1960-talet. Inte heller denna är längre i församlingens ägo. Från 1938 och ett antal år framåt tillhörde Södra Möckleby Kastlösa pastorat, som även omfattade Smedby församling. Numera är Södra Möckleby centrum i Sydölands pastorat och ingår i Södra Ölands kyrkliga samfällighet.

Södra Möckleby har sedan 1800-talet påverkats mycket av olika industriverksamheter med alunbruk, kalkbränning och cementfabrik som de mest framträdande exemplen. Det goda hamnläget, Degerham, och lämpliga råvaruförekomster gjorde orten idealisk. Ölands Alunbruk eller Södra Bruket gav upphov till ett helt brukssamhälle med fabriksanläggning, arbetarbostäder, herrgård och jordbruksrörelse. Som exempel kan nämnas att Alunbruket år 1822 hade 322 anställda, varav 116 barn. Ölands Cement AB skapades 1886 och hade 1920 omkring 350 anställda. Bruken hade uppgångar och nedgångar i olika perioder. Mellan åren 1867 och 1926 utvandrade omkring 400 sockenbor till Amerika. Det var en stor procentandel av socknens befolkning och de flesta var unga som hade svårt att hitta försörjningsmöjligheter hemmavid. De olika bruken i Degerhamn har starkt präglat ortens och socknens historia.

Kyrkan

Under medeltiden, kanske så tidigt som på 1100-talet, uppfördes en kyrka i Södra Möckleby. De första kända avbildningarna visar en kyrka med ett kraftigt torn med tälttak, rektangulärt långhus med sadeltak samt ett något lägre kor med halvrund absid. Efter långdragna diskussioner under 1800-talet revs allt utom tornet och år 1851 stod en ny kyrka klar. Ritningarna upprättades av Johan Fredrik Åbom och byggmästare var Peter Isberg. Kyrkan blev nu en tidstypisk nyklassicistisk kyrka med ett ljust och luftigt kyrkorum. Kyrkan har genomgått större invändiga renoveringar 1909 och 1951. Vid 1951 års arbeten igensattes korfönstren. År 1982 gjordes en rekonstruktion av den altaruppsats som funnits i kyrkan på 1700-talet med återanvändande av äldre delar samt kompletteringar med nya. Exteriört har kyrkan restaurerats flera gånger. Största förändringen är igensättningen av korfönstren samt inklädningen av lanterninen med plåt.

Kyrkogårdens historik

Där kyrkogården ligger har sedan medeltiden sockenborna fått sin sista viloplats. Hur den dåvarande kyrkogården såg ut vet vi inte mycket om. Kyrkogårdar hade under medeltiden inte alls samma utseende som vi idag är vana vid utan bestod troligen av ängslika områden kring kyrkan där de välbärgades gravminnen i form av stenkors, tumbor och hållar stod oregelbundet uppställda. Enklare gravar kunde möjligen markeras av en liten kulle, ett träkors eller mindre sten, men var ofta omarkerade. Man vet inte hur förhållandena var specifikt för Öland. Det fanns under denna period oftast inga träd på kyrkogårdarna, än mindre någon indelning av kvarter med häckar och gångar. Gångar antas bara ha förekommit fram till kyrkans portar. Kyrkogårdens område delades först vanligen upp mellan byarna, med byvisa begravingar, senare i hemman. I samband med reformationen, under 1500-talet, blev skötseln av många kyrkogårdar eftersatt och det talas om att kyrkogårdsmurar revs och djur strövade fritt över området. Källa ödekyrkogård norra Öland kan ge en bild av hur öns kyrkogårdar kan ha sett ut på 1600-1700-talet, i alla fall de mer välbärgades gravplatser. Här finns en stor mängd hållar och gravtumbor. I Södra Möckleby finns idag en gammal håll som fungerar som plansteg på kyrktrappan i söder och en håll i gräset öster om koret. Båda är skadade och oläsliga. En av hållarna, mest troligt den i söder, skulle kunna vara den som i Gunnar Håkanssons bok om Öländska personminnen beskrivs ha en inskription som lyder: I. H. S. / O P S B.. / 1704 samt bomärke. Hur det ”enklare” folket markerade sin gravplats är mer okänt, men det finns på Öland exempel på mindre stående kalkstensvårdar från 1700-talet med mycket enkel inskription.

De tidigaste uppgifterna om kyrkogårdens utsträckning i Södra Möckleby finns på en geometrisk karta daterad 1641. Här visas kyrkogården som en kvadrat kring kyrkan, med större yta öster än väster om kyrkan och ungefär lika stor eller något större yta norr om än söder om kyrkan. Kyrkogården omgärdades redan här troligen av en stenmur. En större utvidgning genomfördes under andra hälften av 1600-talet eller 1700-talets början. På en avmätningsskarta från 1736 är kyrkogården mycket större än tidigare och har formen av en något förskjuten rektangel med en stor tillkommen yta öster om kyrkan och kanske också ett litet stycke mark i väster. En teckning av Frigelius från 1753 visar att det då stod en klockstapel strax sydväst om kyrkan och att kyrkogården hade ingångar i form av vardera en stiglucka i norr och söder. Stigluckorna ska ha varit byggda av trä och ha ersatts av murade tegeltäckta stenportar år 1808. Dessa murade stigluckor placerades i söder och väster. I början av 1800-talet avritade Nils Isak Löfgren kyrkomiljöer på Öland. Teckningen från Södra Möckleby är daterad 1819. Här uppvisas kyrkogården omgärdad av en mur och med stigluckor just mot söder och väster. På teckningen finns inga träd på kyrkogården. Under 1700-talets gång planterades trädkransar kring många kyrkogårdar, både för att skapa en vacker inramning och för att man trodde att träden hade en renande effekt. I många fall dröjde det dock fram till 1800-talet innan träd planterades. En enskifteskarta från 1814 visar att en byggnad vid denna tid hade uppförts i kyrkogårdens nordvästra hörn, där bårhuset ännu ligger. Nuvarande bårhus har delar kvar från denna ursprungliga byggnad.

Hur kyrkogården gestaltade sig före det att kyrkan fick nytt långhus är svårt att säga. Troligen fanns många av de mer prominenta familjernas gravplatser inne i kyrkan markerade av kalkstenhållar i kyrkgolvet. Ute på kyrkogården rådde sannolikt, med dagens mått mätt, oordning med enstaka hållar och andra typer av vårdar i högt gräs. Under 1800-talets första decennier diskuterades ombyggnad eller nybyggnad av kyrkan. Det fanns även tal om att kyrkan skulle överges och att Södra Möckleby och Smedby församlingar skulle bygga en ny gemensam kyrka. Som anledning till denna plan nämndes bl a kyrkans läge ”*blottställd för*

röken från två närbelägna alunverk samt kalkugnar som smutsade ned kyrkan". Beslut togs dock om att riva allt utom tornet och uppföra nytt långhus, kor och sakristia fogade till det gamla tornet. Under drygt ett års tid måste kyrkogården närmast kyrkan varit mycket av en byggarbetsplats. I september år 1851 invigdes den nya kyrkan. Samtidigt är det troligt att även kyrkogården uppordnades. Vid denna tid hade begravningar inne i kyrkan förbjudits sedan flera decennier. Ny kyrkogårdsmur ska ha byggts 1852, men har senare till stora delar omlagts, bl a 1940. Järngrindar fanns först i öster och söder, senare och numera i väster och söder. Grindarna har sedan 1853 varit desamma. På dem finns årtalet 1853 samt initialerna C D. Från 1852 finns dokumenterat att träd planterades kring kyrkogården och såväl 1878 som 1907 planterades fler. Kring årsskiftet 1855-56 hemsöktes socknen av en koleraepidemi som på 25 dagar skördade 23 människorliv. Var dessa personer begravdes är inte klarlagt. Kyrkostämman beslöt år 1889 om "indelning av gravplatser och uppläggning av gångarna", ett beslut som upprepades 1907. Från 1892 finns en teckning bevarad vilken uppvisar en struktur på kyrkogården som är lik dagens vad gäller gångstråkens placering och de olika begravningsytorna. Vid denna tid bör det ha funnits en tydlig åtskillnad på kyrkogården mellan köpta gravplatser och sk allmänna gravplatser även kallade linjegravar. De senare upplät gratis eller mot en liten summa till de mindre bemedlade och de döda begravdes i linje vart efter de avled och inte i familjegravar. Ofta förlades sådana områden norr om kyrkan, en placering som traditionellt sett haft en lägre status.

Bevarade gravstenar på kyrkogården kan ge oss några exempel på hur gravvårdarna kunde se ut under 1800-talet. I museiuppställningen i kyrkogårdens sydöstra hörn finns nio stycken kalkstensvårdar från 1800-talet bevarade. Formerna varierar, med de är alla stående stenar. Ytterligare två liknande finns väster om tornet, även de sekundärt uppställda. I museiuppställningen finns också gjutjärnskors från 1870- respektive 80-talet. Med dagens struktur på kyrkogården är det svårt att säga hur kyrkogården kring sekelskiftet 1900 i detalj var organiserad. Ett par fotografier från 1900-talets början visar sydsidan av kyrkogården som ett område där gräset växer högt mellan olika stora gravvårdar . Vid flera platser finns kullar av murgröna och kring en gravplats syns en omgärdande häck. Inför det att kyrkogården skulle utvidgas på 1930-talet beskrivs något av gamla kyrkogårdens struktur. Nuvarande kvarter 3 var vid denna tid fullbelagt, mest med familjegravar. Nuvarande kvarter 8 användes för allmänna gravar som var för nya för att grävas om. Längs med kyrkogårdens gångar fanns häckar av liguster. Tanken var att först ta den nya kyrkogården i bruk för att sedan efter en tid helt kunna nyanlägga nuvarande kvarter 8. Ett flygfotografi från 1935 visar att gångarna var grusade liksom planen framför kyrkan i söder. Välklippta häckar syns omgärdande såväl enstaka gravplatser som kvarteren ytterkanter. Gravplatserna verkar vara grusade. Strukturen var strikt ordnad.

Efter ritningar utförda av Erik Fant, Stockholm, 1936 utvidgades kyrkogården med en rektangulär yta norr om den gamla kyrkogården. Marken köptes från f d hemmansägaren Samuel Olsson till ett pris av ca 65 öre kvadratmetern. Genom utvidgningen som invigdes i september 1939, kom nuvarande kvarter 5 och 6 till. Kring området lades mur och planterades en trädkrans. Den gamla kyrkogårdsmuren skulle lämnas kvar och endast ett hål tas upp till den nya delen. Så blev det dock inte, utan muren mot det nya området revs. Enligt planerna skulle den nya kyrkogården anläggas med ensamgravar i mitten omgivna av familjegravvårdar som inte är högre än 1,2 meter. Liggande hållar skulle placeras på en yta i väster. Som häckar skulle liguster eller buxbom användas. Den planerade strukturen kom dock aldrig att genomföras utan området belades med gravplatser med stående vårdar mot rygghäckar i raka rader. Något särskilt område för ensamgravar verkar inte ha blivit till.

Flygfoto taget 1935 över Södra Möckleby kyrkby med Degerhamn i bakgrunden. Kyrkan lyser vit. Om man tittar noga kan kyrkogårdsstrukturen med de välklippta häckarna och grusgravarna ses på bilden. Delar av kvarter 2, 3 och 4 är synliga. Källa: Kalmar läns museum

År 1940 lades stora delar av muren kring kyrkogården om i samma utförande som den gamla. Anledningen var att den gamla muren var vittrad och skadad av stora träd och att den utvidgade delen fått en ny mur som såg väldigt fin ut i jämförelse med den gamla. En bit av muren i norr lades inte om vid denna tid utan har än i dag en mer ålderdomlig struktur. En karta daterad 1946 visar att kyrkogården då hade en annorlunda kvartersuppdelning än idag. I nuvarande kvarter 4 ingick även området för dagens kvarter 7 och i kvarter 3 ingick även nuvarande kvarter 8. Gångsystemet var vid denna tid mer markerat med längdaxeln öst-väst utlagd som en gång. Gångar fanns även innanför muren i söder och väster i kvarter 2.

År 1949 genomfördes en enkätundersökning i Växjö stift där församlingarna uppmanades att svara på ett antal frågor om kyrkogården. I Södra Möckleby var det komminister Harald Nyström som skrev svaret. Här framgår att församlingen slutade ha en uppdelning mellan enskilda/ köpta gravar och allmänna gravar år 1947. Nyström berättar också att man förr hade en uppdelning av kyrkogården efter byar, vidare att gravkullar finns i olika former, avlånga och runda ofta planterade med murgröna, men att de ofta är halvmånformiga vid gravstenar. Nyström beskriver också att då gravplanen görs slät är beläggningen av sand eller jord, någon gång av singel. Gravvårdarna beskrivs vara av granit eller kalksten och får högst vara 110 cm höga. År 1949 var kyrkogården planterad med lönn, alm, ask och lind samt med häckar längs gångar och kring gravplatser av buxbom eller liguster.

År 1950 uppsattes ytterbelysning vid kyrkan med lyktstolpar efter förslag av ingenjörbyrå Tor Engströms i Kalmar. Året därefter byggdes bårhuset om. Här är det oklart vad som utfördes eftersom inga ritningar finns av byggnaden före ombyggnaden. Troligt är dock att bårhusets ingång flyttades från långsidan med entré från skolplanen väster om kyrkogården, till kortsidan i söder. Dagens utformning tillkom med tre fönster mot väster. Det var G H Stacke, Degerhamn som utfört ritningarna. År 1955 kompletterades kyrkogårdens belysning med ytterligare stolpar.

I slutet av 1950-talet och fram till 1961 pågick förändringsarbeten på kyrkogården. Hela kyrkogården omplanerades nu av Hushållningssällskapet. Först skedde omläggning av kvarter 3 och 4 och därefter av kvarter 1 och 2. Av ritningar framgår att förändringarna var genomgripande med flyttning av gravvårdar så att de hamnade i raka rader, igensåning av gravplaner, borttagande av enskilda häckar (bl a buxbom) och plantering av gemensamma rygghäckar. Lägre partier fylldes upp och hela området besåddes med gräs. I arbetena ingick en omläggning av delar av den norra kyrkogårdsmuren med delvis återanvänt stenmaterial efter ritningar uppgjorda av konsulent Engstedt. Muren förlades något längre norrut än tidigare för att få ett större avstånd till träden, vars rötter skadat den tidigare muren. Från 1960-talet och framåt har nya gravplatser tagits i bruk främst i nuvarande kvarter 7 och 8 där strukturen hela tiden varit rader av vårdar mot rygghäckar.

Under 1990-talet uppmärksammades att träden längs kyrkogårdsmuren på vissa ställen orsakat skador på murarna. År 1992 lades ett parti av den västra muren om och vissa träd togs bort i öster och nordost. Även år 1996 fälldes flera askar och almar på kyrkogården. Bl a fälldes några träd vid den västra muren. En trädvårdsplan utarbetades och låg klar 2002. Trädvårdsplanen följs nu och man återplanterar vid fällning för att föryngra kyrkogårdens trädbestånd. År 2004 kompletterades kyrkogårdens belysning med tre lyktstolpar, alla placerades nära kyrkan i väster och söder. År 2006 gavs tillstånd till att restaurera delar av den södra och västra kyrkogårdsmuren samt till att lägga om ett parti av huvudgångens kalkstensflis. Arbetet med att upprätta en digital gravkarta pågår 2006.

Historier kring många av de personer som ligger begravda på Södra Möckleby kyrkogård har nedtecknats av lokalforskaren Gösta Wahlgren. En del av uppgifterna har skänkts till den lokala hembygd föreningen och till Kalmar läns museum.

Beskrivning av kyrkogården idag

Allmän karaktär

Kyrkogården ligger inramad av en trädkrans och omgärdad av en kalkstensmur centralt i Södra Möckleby samhälle. Formen är i stort sett rektangulär men med ett utskjutande parti i nordost där nya kyrkogården, kvarter 5 och 6 är belägna. Gravvårdarna står i gräsmatta mestadels mot rygghäckar. Intrycket varierar framförallt av ett par utmärkande solitärträd. Närmast kyrkan i söder och väster finns de äldsta gravvårdarna och där finns också många lediga platser, vilket ger området en mindre ordnad karaktär än övriga kyrkogården. I öster står vårdarna tätt i raka rader. I kyrkogårdens nordvästra hörn står bårhuset som med sin placering utgör en del av omgärdningen. I det sydöstra hörnet finns en museiuppställning med äldre vårdar.

Omgärdning

Kallmurade murar av kalksten omger hela kyrkogården. Murarna varierar i höjd mellan ca 80 cm och 120 cm. Murens översida är täckt med fogad kalkstensflis. Förutom en del av den norra muren, som är den äldsta och mer oregelbundet lagd, är övriga murar lagda på ett mycket jämt sätt. Bårhuset utgör del av omgärdningen i nordväst.

Ingångar

I väster: Smidda dubbelgrindar mellan omsorgsfullt huggna, tunna ”grindstolpar” av kalksten. Grindarna består till stora delar av vridna tener och har bl a kors som dekoration i sin överdel. Inristat finns året 1853 samt initialerna C D samt REP AV AB 1931.

I söder: Smidda grindar av samma typ som i väster, även de märkta 1853 C D, samt med liknande grindstolpar.

I norr: En öppning i kyrkogårdsmuren.

I nordost: I kyrkogårdens nordöstra del finns en öppning i muren som leder in till kvarter 6.

Vegetation

Trädkrans: Kring kyrkogården finns en uppvuxen trädkrans med gamla träd. I väster har dock flera träd tagits ned. I söder finns ett par nyplanterade träd, troligen ask och alm, vilka är en början till en föryngring av kransen. I trädkransen finns ask och alm, förutom kring den utvidgade delen som har oxel i sin trädkrans.

Övrigt: På kyrkogården finns relativt mycket vegetation av olika slag. Några solitärträd är utmärkande; en tårbjörk i sydväst, två hängaskar och en falsk accasia i söder samt ett valnötsträd öster om kyrkan. På den östra kyrkogårdsdelen finns paraplyalmar planterade som en antydning till en allé som markerar längdriktningen. Här fanns tidigare en grusgång. Merparten av kyrkogårdens kvarter bygger på att gravvårdarna står mot rygghäckar. Här används mestadels cypress och häckoxbär. Murgröna växer på delar av muren mot väster samt över delar av bårhusets fasad.

För utförlig beskrivning och skötselråd gällande kyrkogårdens träd hänvisas till den trädvårdsplan som utförts av Svensk TrädVård & Utbildning AB 2002.

Gångsystem

Ett ordnat gångsystem finns bara närmast kyrkan i söder och väster. Gångarna från kyrkogårdens huvudingångar i söder och väster och fram till kyrkan utgörs av fogade kalkstensflis. Kyrkans båda ingångar förbinds även av en gång av samma typ. Från kyrkogårdens norra ingång fram mot torningången och vidare mot sakristieingången finns en gång av rektangulära kalkstensplattor lagda i gräsmattan. I övrigt är det gräsgångar på kyrkogården, varav många tidigare varit av grus.

Gravvårdstyper

På kyrkogården finns många olika typer av vårdar från främst 1900-talet. Endast ett 20-tal vårdar är daterade till 1800-talet. Av dem står de flesta och de äldsta i museiuppställningen i kyrkogårdens sydöstra hörn. Sammanlagt finns elva stående kalkstenvårdar från 1800-talet. En ovanlig kalkstenvård finns i museiuppställningen. Vården är stor, stående och rektangulär med ett rektangulärt hål i den övre delen. Enligt historien ska vården ha kommit till över en sjöman och i hålet låg pärlor med glasskivor som skydd. Två gamla kalkstenshällar finns bevarade på kyrkogården. Ingen av dem har läslig inskription.

Merparten av kyrkogårdens gravvårdar är av granit eller liknande hårda bergarter, ofta svart granit för de äldre och grå för de yngre. Kalkstenvårdar från 1900-talets olika decennier finns spridda över kyrkogården i ett mindre antal. Vårdar av gjutjärn finns två stycken, båda i form av kors och uppställda i museiuppställningen. En av de mer ovanliga vårdarna är av kalksten eller sandsten och vit marmor. Stenen har tidigare krönts av ett kors som numera är avbrutet men finns i kyrkans förvar. Merparten av kyrkogårdens vårdar är placerade stående, även liggande vårdar förekommer dock, speciellt som senare tillkomna stenar vid en stående familjegravvård. Vårdarna i urngravsområdena skiljer sig inte speciellt från andra typer av vårdar. Det finns mycket få naturstenar på kyrkogården. Inga grusgravar eller enskilda omgärdningar kring gravplatserna är idag bevarade på kyrkogården.

Stilhistoriskt följer vårdarna i stor den utveckling som är vanlig på länets kyrkogårdar. Från 1800-talets sista år och 1900-talets början är de mest utmärkande vårdarna höga, polerade av svart, någon gång röd eller grå granit. Vårdarna kan vara omsorgsfullt dekorerade med exempelvis ekblad, kors, stjärnor eller lagerkrans. Några har korsform. I några fall förekommer en obeliskform i svart granit. Vårdarna från 1930-talet och framåt är vanligen lägre och har gärna starkt klassicerande drag vilket exempelvis kan innebära att kolonner och lagerkransar är vanliga dekorelement. Från 1950-talet blir den enkla, rektangulära vården av grå granit den vanligaste. Sådana förekommer i stort antal framförallt i kvarter 7 där rikriktningen är mest påtaglig. En större variationsrikedom i gravstensvalet kan skönjas från 1980-talet och framåt vilket blir synligt framförallt i kvarter 8. Till de mer anmärkningsvärda vårdarna från sen tid hör träkorsen av virke från ett fartyg. Vården står i kvarter 2. I flera fall förekommer bland de nyare vårdarna sjöfartsanknytna symboler som ankare eller båtar i motivet.

Den information som finns på gravvårdarna är oftast begränsad till uppgifter om den dödes namn och födelse- samt dödsår. Ibland saknas dock årtal helt, speciellt vid större familjegravar. Ofta anges var den döde hörde hemma med by- eller gårdnamn. I Södra Möckleby anges i några fall Alunbruket eller Södra bruket som hemort. Yrkestitlar anges relativt ofta framförallt på de äldre vårdarna. Från 1950-talet och framåt försvinner dock detta bruk nästan helt.

Minneslund

Minneslundan är belägen i den östra delen av kvarter 3. Platsen är liten och omgärdas av cypresshäck. En kalkstenshäll med ordet "MINNESLUND" markerar platsen tillsammans med en planteringsyta med buskar och perenner. Här finns också en soffa samt ställning för blommor.

Byggnader

Bårhuset har fasader som är spritputsade och avfärgade i vitt. Taket är belagt med tvåkupigt tegel, dörr och vindskivor är brunmålade. Fönster finns mot väster, tre stycken smala vid sidan av varandra. Vädringslucka finns mot öster och ingång i söder. Ovan dörrpartiet finns en slätputsad markering i fasaden, som om där tidigare funnits en öppning.

Övrigt

De gamla kalkstensvårdarna i museiuppställningen är slitna och beväxta med mossor och lavar. Inskriptionerna är därför svårlästa. Vid rätt ljus framträder dock ännu texterna.

På senare år har man försökt att skapa nya ytor för urngravar på olika delar av kyrkogården. I kvarter 1-4 har enstaka rader med urngravar inplanerats på gravkartan. Inte så många av dessa platser har ännu tagits i bruk.

Beskrivning av enskilda kvarter/områden med kulturhistorisk bedömning Kvarter 1

Kvarter 1 från tornet. Bild tagen från tornet mot väster. Notera de fåtalet vårdar som finns i området samt den inte helt regelbundna strukturen. (S Möckleby kyrkog 110)

Allmän karaktär

Kvarter 1 är beläget nordväst om kyrkan. Området består av gräsmatta med häckar samt ett mindre antal gravvårdar som med ojämna mellanrum mestadels står mot rygghäckarna. Häckarna är av häckoxbär och tuja. Sammanlagt finns endast ca 25 vårdar i kvarteret. Därtill tillkommer två kalkstensvårdar som står mot muren i den norra delen av kvarteret. Bårhuset ligger i kvarterets nordvästra hörn. Kyrkogårdens norra ingång med kalkstensgång skär av kvarteret i öster. På den del av kvarteret som ligger öster om gången finns endast fyra oregelbundet placerade vårdar.

Gravvårdstyper

De två äldsta gravstenarna är kalkstensvårdarna som står mot muren i norr, daterade till 1850- respektive 1820-tal. Båda är sannolikt flyttade från sin ursprungliga plats. Klart är att den ostligaste av dem så sent som 1941 stod sydväst om kyrkan. Båda vårdarna bär långa inskriptioner (se nedan). En har en nygotisk, spetsbågig form och är dekorerad med pinjekottar, en har en halvrund överdel och bär ett kors. Bland övriga vårdar finns flera från 1900-talets första två decennier. Den mest utmärkande är en hög grovhuggen grå kalkstensvård med asymmetrisk form över P A Stenström d. 1923. Vården står ensam i en rad utan rygghäck. Några andra från 1900-talets början är av svart, polerad granit och reser sig en bit över rygghäckarna. Ett har formen av ett kors på en sockel. De få övriga vårdarna är av olika typer och från olika decennier av 1900-talet. By- eller gårdsnamn finns angivet på merparten av vårdarna. På en av vårdarna norr om kyrkan står Öl. Alunbruk som hemmaort. På några få vårdar anges den avlidnes yrkestitel. Vanligast är lantbrukare. I övrigt förekommer komminister, förman, kyrkovård och båtsman

Övrigt

De två gamla kalkstensvårdarna bär följande inskription (ungefärligt) : Den östra: *Er. Isr. Wellin f. d. Comminister här sist pastor i Sandby och Gårdb. Dess första oförgätliga maka Magdalena Fornander hvilar här.* Magdalena Fornander avled 1820 och var vid sin död gift med komminister Wellin som sedan äktade makans lillasyster.

Den västra: *Här hvilar Comministern Pehr Lindbaeck. Född 22 janu 1797 död 1 oct 1856 samt dess tvenne barn Carl, Fredrik och Marie.... d. 5 juli 1812 samt dess kära maka Sofie Elisabet... d. ... 1867. Frid över deras stoff*

Kvarter 1 mot väster. (S Möckleby ka 039)

Kvarter 1 mot öster med ett fåtal höga, äldre vårdar. (S Möckleby ka 042)

De två gamla kalkstensvårdarna mot muren. (S Möckleby ka 043)

Kulturhistorisk bedömning

Den yta intill kyrkans torn där merparten av kvarter 1 är beläget, har troligen brukats som kyrkogård sedan medeltiden. Placeringen intill kyrkogårdens ingång i väster är framträdande. Här fanns kring sekelskiftet 1900 påkostade familjegravar på grusade gravplaner omgivna av låga häckar. Denna struktur är idag borta liksom många av gravvårdarna. Framträdande är numera enstaka äldre vårdar vars lite oregelbundna placering ger kvarteret en mer ålderdomlig prägel än vad som egentligen är fallet. Urngravar är planerade att läggas in i flera rader i kvarteret. Detta kan genomföras om det inte sker på bekostnad av de framträdande vårdar som finns i kvarteret. De gamla vårdarna är den enda länken till kvarterets äldre historia. De två kalkstensvårdarna har ett högt kulturhistoriskt värde p g a ålder, personhistoria samt det hantverksmässiga utförandet. Båda bör föras in på församlingens inventarieförteckning. Norr om kyrkan finns endast några få vårdar. Traditionellt sett har områden norr om kyrkan haft låg status och ofta brukats för linjegravar. Så har troligen varit fallet även i Södra Möckleby. Ibland föräddes sådana platser inte ens med en vård. I området norr om kyrkan finns en mindre, enkel vård bevarad. Den bär den kulturhistoriskt intressanta inskriptionen Öl Alunbruk, som den dödes hemvist.

Kvarter 2-3

Allmän karaktär

Kvarteren 2 och 3 ligger söder om kyrkan. Mellan kvarteren finns en av kyrkogårdens huvudingångar med en kalkstensbelagd gång fram till kyrkans södra ingång. Kvarteren består av rader av vårdar som står i gräsmatta mot olika höga rygghäckar av liguster, oxbär och tuja. Avståndet mellan vårdarna varierar stort, i vissa fall p g a att gravplatserna är stora och i andra fall för att platser är lediga. I vissa rader finns bara några enstaka gravstenar. I kvarteren finns relativt många höga vårdar från 1900-talets början. Vårdarna, som är av olika typer, sticker

upp ovan rygghäckarnas höjd. Vid kalkstengången mellan kvarteret finns en hängask på vardera sidan. I kvarter 2 står en tårbjörk och kvarter 3 en stor falsk acasia. Träden mjukar upp det annars lite enahanda utseendet. I den östra delen av kvarter 3 ligger minneslundan i en häckomgårdad yta. Intill finns ett mindre urngravsområde med ett fåtal vårdar. I närheten av detta står två paraplyalmar som utgör del av en antydd allé som finns på kyrkogårdens östra del. I den östra delen av området är rygghäckarna högre och skapar i flera fall en känsla av avskärmade rum.

Kvarter 2 och 3 mot sydost. Kalkstengången är gränsen mellan de två kvartererna. Raderna av vårdar mot rygghäckar varieras genom framträdande höga vårdar och enskilda träd. (S Möckleby kyrkog 113)

Kvarter 2 mot norr. (S Möckleby kyrkog 048)

Några av de höga vårdarna av svart granit som sticker

upp ovan rygghäckarna i kvarter 2.
(S Möckleby kyrkog 057)

Gravvårdstyper

I området finns många olika typer av vårdar från i stort sett hela 1900-talet, samt några få från 1800-talets slut. Utmärkande är de relativt många höga vårdarna från tiden kring sekelskiftet 1900. Många av dem är av svart, polerad granit och bär omsorgsfullt arbetade dekorer. Storleken och materialet gör att de står ut från mängden. Flera är också av röd eller grå granit. Modellerna varierar, men många har ett toppigt krön, några få är i form av ett kors. Bland de korsformiga finns bl a ett som efterliknar ett kors gjort av trädgrenar. Tre av de höga vårdarna har formen av en obelisk. Ytterligare några få andra är grovhuggna på en eller flera sidor och har en asymmetrisk form. Typen var vanlig åren kring sekelskiftet 1900. Några vårdar bär drag från den klassiska antiken. En av dem är en kalkstenvård med kolonner och gavelparti likt ett tempel. Många av vårdarna i området är mindre utmärkande, rektangulära i formen, placerade stående eller liggande. Ytterligare andra märker ut sig på olika sätt. Till dessa hör bl a ett träkors tillverkat av ek från en tullkryssare tillverkad vid 1900-talets början. Korset är tillkommet 1998. En annan anmärkningsvärd vård är en liten gravvård i sandsten eller kalksten med inskriptionsplatta av marmor. Det marmorkors som tidigare krönte vården finns i församlingens förvar. Vården är daterad 1886. Bland de senare tillkomna utmärkande vårdarna finns en granitvård i form av en natursten med en dekor som bl a består av städ och hammare, troligen den avlidnes yrke angivet i bild. I kvarter 2 finns en familjegravplats som består av tre kors av marmor och fyra liggande vårdar, vilket ger nästan en monumental verkan. Äldsta vården är från 1940-talet. Störst andel äldre vårdar finns i den västra delen av området. Längst i öster är merparten av vårdarna från 1970-talet och framåt.

Merparten av vårdarna har inskriptioner med namn på den döde/de döda, födelse- och dödsår samt by- eller gårdsnamn. På relativt många familjegravvårdar saknas helt årtal, ibland även by- eller gårdsnamn. Ofta kan man av stenens utseende sluta sig till vårdens ungefärliga ålder. På ett relativt stort antal vårdar anges den avlidnes yrkestitel. Lantbrukare är den titel som förekommer mest frekvent. Bland övriga titlar kan nämnas några som hör samman med brukens verksamhet eller annan industriell verksamhet i socken såsom bruksförvaltare, övermaskinist och förman. Några titlar hör samman med det kustnära läget såsom kustvakt, skeppare och tullmästare. Övriga titlar som förekommer är bl a smed, nämndeman, apotekare, kantor och folkskollärare, bagare och snickare.

Kvarter 3 mot öster. Notera de oregelbundna avstånden mellan vårdarna. (S Möckleby kyrkog 064)

Ovanlig kalkstenvård i kvarter 3 från 1930-talet. (S Möckleby kyrkog 067)

Övrigt

I området finns många vårdar med lokal- och /eller personhistoriskt värden. En av dem är den höga vårdan av röd granit över Adolf Falk som var bruksförvaltare vid Alunbruket 1872-1880. En annan är den över Johan Peter Carlsson som startade kalkbruket i Degerhamn. Ytterligare en med lokalhistoriskt värde är vårdan över Lars Petter Nilsson, Årsvik som kallades "Guld-Nisse" efter en lyckosam period i Amerika.

Vårdan över Karl Norberg som hjältemodigt räddat människor till sjöss och som därför förärades med Carnegiemedaljen. Medaljen skänktes sedan till hembygdföreningen. (S Möckleby kyrkog 119)

Ovanlig vård av granit från 1960-talet. Städet ger möjligen en ledtråd till den dödes yrkesval. (S Möckleby 071)

Kulturhistorisk bedömning

Kvarter 2 och 3 utgör tillsammans en stor del av den äldsta kyrkogården. Läget precis söder om kyrkan gör området till ett blickfång idag liksom i förgångens tid. Kvarteren har vårdar av blandade slag – ett resultat av lång kontinuerlig användning. Många av familjegravarna har använts länge. De äldsta vårdarna är från 1800-talets slut. I kvarteren fanns kring sekelskiftet 1900 påkostade familjegravar på grusade gravplaner omgivna av låga häckar. Denna struktur ersattes under 1900-talets senare hälft av dagens med gräsmattor, rygghäckar och strikt ordnande rader. De relativt stora antalet höga vårdar från tiden kring sekelskiftet som ändå är bevarat ger dock området en viss karaktär som skiljer det från övriga kyrkogården. Den strikta ordningen med vårdar mot rygghäckar mjukas upp av vårdarnas variationsrikedom liksom av de vackra solitärträden med den falska accasian som utropstecken.

Bland vårdarna i kvarteren kan mycket av socknens historia under de senaste drygt 100 åren speglas. Bl a kan yrkestitlarna ge en bild av socknens verksamhet, även om de begravda i området troligen inte tillhört de lägsta samhällsskikten. Här finns höga lokal- och personhistoriska värden att tillvarata. Träden och murarna som delvis omger kvarteren är viktiga för upplevelsen av området. Minneslunden är ett tydligt avtryck efter det sena 1900-talets nya gravskick.

Kvarter 4

Allmän karaktär

Kvarter 4 ligger öster om kyrkan. Området består av rader av vårdar i gräsmatta mot rygghäckar av oxbär. Omgärdat av en högre tujahäck finns mitt i kvarteret ett par rader med urngravar. I den sydöstra delen av området står ett stort valnötsträd. Längs kvarterets södra kant står två paraplyalmar som utgör del av en antydd allé som finns på kyrkogårdens östra del.

Kvarter 4 mot nordväst. Det stora valnötsträdet till väster i bild. (S Möckleby 084)

Gravvårdstyper

I området finns mestadels medelstora vårdar, de flesta stående. Materialen är nästan uteslutande grå, svart eller röd granit. Några få är i kalksten. Precis intill kyrkans korabsid ligger en trasig kalkstenshäll som skulle kunna vara en gammal gravhäll. Den äldsta vården i området är från 1910-talet. Ett par vårdar är lite högre än övriga och märker på så vis ut sig. Många av vårdarna är från 1930-talet då området möjligen lades om och togs i nybruk. Flera av vårdarna från 1930-talet är tidstypiskt av svart granit med klassicerande eller mycket enkel dekor. På senare år har många platser upplåtits på nytt, vilket givit vårdar från 1970-talet och framåt. Flera av de från 1980-talet och framåt har ett lite mjukare formspråk. Urngravsområdet rymmer vårdar från 1970-talet och framåt. Några av vårdarna i kistgravsområdet är mycket små av en typ man brukar se i linjegravsområden.

Merparten av vårdarna i kistgravsområdet har inskriptioner med namn på den döde/de döda, födelse- och dödsår samt by- eller gårdsnamn. På ett mindre antal vårdar anges den avlidnes yrkestitel. Maskinist, kemist, smed, sjöman och förman är några exempel. I urngravsområdet förekommer i stort sett varken angivande av yrkestitlar eller by-gårdsnamn. Några av vårdarna i kvarteret har dekor som för tankarna till havet såsom ankare och segelbåtar.

Exempel på vårdar i kvarteret, den vänstra från 1980-talet och den högra från 1920-talet. Båda med yrkestiteln Maskinisten. (S Möckleby 097)

Vården över en av de tyska sjömännen, Erich Wolff från 1932. (S Möckleby 090)

Övrigt

I kvarteret finns två vårdar över tyska sjömän som flöt iland i Degerhamn efter en storm 1932. Männerna hette Heinz Peters och Erich Wolff och var kock respektive styrman på fartyget Herta Grube. Vården över Erich Wolff har en längre inskription som lyder: *Hier ruht in Frieden der Heimat unser lieber Sohn und Bruder der Steuermann Erich Wolff aus Ückermünde geb 12.12 1908 gest 22.11 1932 Betrauert von seinen Eltern und Geschwistern.* En dokumentation över Herta Grubes förlisning har utförts av Gösta Wahlgren, Degerhamn och Örjan Lissvik, Lund. Texten finns bl a på Kalmar läns museum.

Kulturhistorisk bedömning

Kvarterets äldre historia är inte känd. Här finns inga vårdar från 1800-talet. På 1920-30-talet användes kvarteret för familjegravar och ensamgravar. Några få bevarade vårdar från denna tid är mycket små och resta över en enda person vilket brukar tyda på att området brukats för linjegravar. Antalet är här så litet att ingen sådan slutsats kan dras. Kvarterets karaktär bygger idag på den blandning av vårdar som finns där. Nyupplåtningen av gravplatser på 1970-talet och det samtida anläggandet av urngravsområdet präglar idag området. Valnötsträdet är en viktig del av kvarterets uttryck.

Kvarter 5-6

Allmän karaktär

Kvarteren har en rektangulär form och är en tydlig utvidgning till den äldre kyrkogården. Området består av tätt placerade vårdar i rader mot rygghäckar av oxbär. Kring områdets ytterkanter i norr, väster och öster står vårdarna med stenmuren som bakgrund. Oxlar fungerar som trädkrans. Området har använts mestadels för familjegravar.

Gravvårdstyper

Vårdarna är mestadels stående och relativt låga och med olika former. Grå och röd granit dominerar, med något inslag av svart granit. Några vårdar är av kalksten och en, i korsform,

är av vit marmor. Flera vårdar har ett tydligt klassicerande uttryck med kolonner eller pilaster och en form som efterliknar en tempelgavel. Majoriteten av vårdarna är från 1950-talet.

Uppgifter om den dödes hemvist finns på många av vårdarna, däribland ”Alunbruket”. Yrkestitlar förekommer också på relativt många vårdar såsom möbelhandlare, förman, typograf, kantor, skeppare och postföreståndarinna.

En översiktsbild av kvarter 5-6 mot nordost. (S Möckleby 101)

Kulturhistorisk bedömning

Området anlades i slutet av 1930-talet och togs så sakteliga i bruk under 1940-talet, men främst under 1950-talet. Anläggningssättet är tidstypiskt rationellt med raka rader i gräsmatta och rygghäckar. Gravstenarnas variationsrikedom är relativt stor vad gäller former och dekorationer. I många av vårdarna finns personhistoriska värden. De, för tiden, ovanligt många yrkestitlarna ger en bild av verksamheter som bedrevs i socknen vid 1900-talets mitt.

Kvarter 7-8

Allmän karaktär

Kvarter 7 och 8 ligger i kyrkogårdens östligaste del. Båda kvarteren består av täta rader av vårdar mot rygghäckar av häckoxbär och tuja. I området finns stora lövträd som hör till kyrkogårdens trädkrans. Sydost om kvarteren finns uppställningsytan för gamla gravvårdar.

Gravvårdstyper

Vårdarna är mestadels av grå eller röd granit och placerade stående. Många har en rektangulär form, men formen varierar med olika medel. Dekorationerna tas gärna från växtvärlden, men även klassicistiska motiv med pilastrar eller kolonner förekommer liksom bara ett enkelt kors. Vårdarna är i kvarter 7 främst från 1960-70-talen, medan kvarter 8 använts under 1970-90-

talen. I kvarter 8 är vårdarna mer varierade än i kvarter 7. I kvarter 8 finns en vård daterad 1944. Det är en liten vård av typen som var vanlig i linjegravsområden.

Många vårdar saknar årtal i sina inskriptioner. Yrkestitlar förekommer i mycket få fall. Däremot anges by-/gårdsnamn i stor omfattning. I flera fall står Alunbruket eller Södra Bruket som hemvist.

Kvarter 7 med många likartade vårdar i grå granit. (S Möckleby kyrkog 140)

Kulturhistorisk bedömning

Området har tillhört kyrkogården åtminstone sedan 1800-talet vilket idag inte alls kan skönjas. Hur kvarteren brukades före 1900 är inte känt. Enligt källorna användes delar av området som linjegravsområde då 1930-talets utvidgning planerades. En enda vård som troligen hörde till linjegravsområdet finns idag bevarad, daterad 1944. Båda kvarteren genomgick en total nyanläggning omkring år 1960. Då tillkom dagens rationella struktur med tätt placerade, raka rader av vårdar mot rygghäckar. Både strukturen och typen av vårdar är tidstypisk. Likriktningen av vårdar, som är typiskt för 1960-70-talen, är särskilt tydlig i kvarter 7.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOGRÅRDEN I DESS HELHET

Södra Möckleby kyrkogård och kyrka ligger i kyrkbyn, centralt i socknen och knappa kilometern från Degerhamn. Kyrkogården omger kyrkan i alla väderstreck med störst utsträckning mot söder och öster. Redan på medeltiden låg en kyrka och kyrkogård här. Den äldsta kartan från 1641 visar kyrkogården som en kvadrat som omger en liten tornförsedd kyrka. Genom utvidgningar i slutet av 1600-talet eller början av 1700-talet blev kyrkogården en av de största på Öland. När kyrkan fick ett nytt långhus på 1850-talet bör detta också ha påverkat kyrkogårdens form. Ytterligare en utvidgning gjordes på 1930-talet. Kyrkogårdens omgärdning av den för Öland så typiska kalkstensmuren är en viktig del av kyrkogården. Ett parti i norr har genom åren lämnats orört och har därigenom en ålderdomlig struktur och patina som bör värnas. Grindarna mot söder och väster är påkostade och typiska för 1800-talets mitt. Den uppvuxna trädkransen kring kyrkogården är en viktig del av kyrkomiljön och bidrar starkt till dess lummiga karaktär. Till denna karaktär bidrar även de vackra solitärträden söder och öster om kyrkan liksom Kyrkoparken i väster. Till kyrkomiljön hör förutom kyrkan och kyrkogården även det gamla bårhuset.

På Södra Möckleby kyrkogård har sockenborna begravts sedan medeltiden. Dagens kyrkogård visar dock bara enstaka spår av tiden före 1800-talets slut och är främst ett resultat av 1900-talets användning. En vandring över kyrkogården kan berätta om skiftande synsätt när det gäller begravningstraditioner och synen på döden. Enstaka gravvårdar och grupper av vårdar vittnar om skiftande ideal och många gånger om hantverksskicklighet. De rymmer information som handlar om person- och/eller lokalhistoria i form av personnamn, ort-/by-/gårdnamn och yrkestitlar. Yrkestitlarna berättar om verksamheter och utkomstmöjligheter som funnits i socknen. Här kan bland annat socknens industriella utveckling följas med titlar som hör samman med alunbrukens och cementfabrikens verksamhet. Kring sekelskiftet 1900 var en stor andel av socknens invånare på något sätt knutna till industrierna och många hade sin hemvist på "Södra Bruket" eller "Alunbruket" vilket också finns angivet på vårdarna. Södra Möckleby socken hade många invånare och därför behov av en stor kyrkogård som också användes intensivt. Därför har inte heller så många gamla vårdar eller äldre strukturer bevarats till nutid. I museiuppställningen finns störst andel äldre vårdar, flera med högt kulturhistoriskt intresse. Här visas olika typer av vårdar som använts i ett äldre skede av kyrkogårdens historia.

Kyrkogårdens södra partier har idag störst andel äldre vårdar på ursprunglig plats. Här präglas intrycket av det relativt stora antalet höga gravvårdar från tiden kring sekelskiftet 1900. Den struktur som hörde samman med vårdarna; kringgårdande häckar, grusade gravplaner och gångar är dock helt borta - ett resultat av det sena 1900-talets rationalisering. I mycket liten utsträckning finns äldre, enkla och små vårdar bevarade, vilka var vanliga på linjegravområden. Avsaknaden av linjegravar gör att kyrkogården saknar avtryck av den sociala bredd som funnits i socknen. Utvidgningen från 1930-talet har kvar sin struktur från anläggningstiden och rymmer många tidstypiska vårdar. De på 1960-talet helt omlagda områdena i öster präglas av sin tids enkelhet och likriktning.

På en kyrkogård är det naturligt att gravvårdar ändras och gravrätter återgår och får ny ägare. Det är dock viktigt att man i den långsiktiga förvaltningen är uppmärksam på att bevara de olika delarnas karaktär och gravvårdar från alla olika tider.

Se vidare i de kulturhistoriska bedömningarna som gjorts för varje område samt i det dokument där urval av vårdar sammanställts.

Händelselista i korthet

Årtal	Händelse	Källa
1641	En geometrisk karta visar kyrkogården som en kvadratisk yta som omger kyrkan.	Lantmäteriet
Före 1736	Kyrkogården utvidgades antingen i slutet av 1600-talet eller i början av 1700-talet. En avmätningsskarta från 1736 visar då en rektangulär, stor kyrkogård.	Lantmäteriet
1753	Frigelius avtecknade kyrkan och kyrkogården med klockstapel i sydväst och med ingångar till kyrkogården i form av stigluckor i norr och söder.	ATA
1814	En enskiftetskarta visar att bårhuset blivit uppfört i nordväst.	Lantmäteriet
1851	Nytt långhus uppfördes, vilket påverkade kyrkogården.	ATA
1852	Träd planterades kring kyrkogården.	Sederblad/Nyström
1853	Nya, smidda grindar placerades i söder och väster.	Sederblad/Nyström
1878	Plantering av träd.	Sederblad/Nyström
1889	Kyrkogården ordnades med gravplatser och gångar.	Sederblad/Nyström
1907	Plantering av träd.	Sederblad/Nyström
1936	Utvidgning med en ny del i nordost.	ATA
1940	Omläggning av stora delar av kyrkogårdsmuren.	ATA
1947	Man slutade att skilja på köpta och allmänna gravplatser.	KLM
1949	Komminister Harald Nyström beskrev kyrkogården efter de frågor som ställs i en enkät från stiftet.	KLM
1950-tal	Belysning monterades på kyrkogården, bårhuset byggdes om.	KLM
Omkring 1960	Stora förändringsarbeten på kyrkogården med omläggning av gravkvarter. Grusgravar såddes igen, häckar togs bort, liksom grusgångar. Total nyanläggning av kvarter 7 och 8.	ATA
1990-tal	Omläggning av vissa delar av muren, avverkning av några av de gamla träden.	KLM
2002	Trädvårdsplan utarbetades.	Uppgifter från församlingen
2004	Komplettering av belysning på kyrkogården.	2004
2006	Tillstånd gavs att lägga om delar av kyrkogårdsmuren i väster och söder samt laga ett parti av kalkstensgången.	KLM
2006	Upprättande av digital kyrkogårdskarta pågår.	Uppgift från församlingen

Skötselråd för gravvårdar och gravplatsanordningar samt för kyrkogården i dess helhet

Det viktigaste generella rådet man kan ge är att hålla gravvårdar och omgärdningar rena från smuts och ständig fukt för att undvika kostsamma skador. Att regelbundet kontrollera gravvårdar och gravplatsanordningar förebygger kostsamma reparationer som måste utföras av fackmän.

Många kyrkogårdar har problem med beväxning av mossor, lavar och alger på gravstenar. De drar till sig fukt som kan tränga in i skarvar och sprickor och orsaka frostsprängning. På kyrkogården i Södra Möckleby förefaller detta i dagsläget inte vara ett stort problem. På vårdarna i museiuppställningen som står skuggigt förekommer dock viss beväxning. För att på ett enkelt sätt avlägsna mossa, lavar och alger bör stenen vara blöt. Det är då lättare att rengöra gravvården. Granit tål tvättning med rengöringsmedel vilket naturligtvis helst bör vara biologiskt nedbrytbart. Hårda typer av stenar t.ex. granit tål även rengöring med högtryckstvätt men var då varsam med text som är målad eller förgylld. Den tål inte högtryckstvätt. Mjukare stenmaterial som kalksten och sandsten kräver större varsamhet. Tänk då speciellt på de äldre vårdarna i museiuppställningen, men även kalkstensvårdar från 1900-talet vilka i många fall redan börjat vittra. Det mjuka materialet tar skada av högtryckstvätt och rengöringsmedel. Vid rengöring av dessa typer av stenar bör man endast använda varmt vatten och mjuk borste. Det finns också metoder som innebär att lera läggs på stenen och får verka under plast i ca en vecka varefter den tvättas bort. Lagningar av skador på stenar bör utföras av fackmän och om gravvården har ett högt kulturhistoriskt värde bör konservator anlitas.

För tre vårdar på Södra Möckleby kyrkogård finns åtgärdsförslag framtaget 2005 av Svante Nilsson, Prolithos Stenkonservering AB. Det gäller de två kalkstensvårdarna i kvarter 1 samt vårderna av sandsten eller kalksten och marmor i kvarter 2. Den senare vårderna har ett kors som omhändertagits av vaktmästarna och som åter ska monteras vid stenen. Konserveringsåtgärderna bör inplaneras under kommande år. Flera av de äldre kalkstensvårdarna i museiuppställningen kan tyckas oläsliga i sina inskriptioner. Vid rätt ljusförhållanden framträder dock inskriptionerna.

Liggande gravvårdar råkar lätt illa ut. För sådana som är placerade i gräsmatta bör man se till att hålla gräset från dem eftersom gräset binder fukt vilket kan leda till frostsprängning och andra skador. Därför bör man regelbundet kantskära runt dessa gravvårdar. Liggande gravvårdar kan lätt skadas av gräsklippare. Använd därför i stället grästrimmer när gräset närmast liggande gravvårdar ska slås. Ett alternativ är att skära bort gräset närmast stenen och lägga en ram med singel eller grus.

För gravvårdar av järn eller gjutjärn gäller att det är viktigt att hålla rent från smuts som binder fukt. Rengöring görs med vatten och borste. Hur ofta man behöver rengöra beror på många olika faktorer men gjutjärn bör ses över ungefär var 5:e år och smidesjärn ungefär var 10:e år. Rostskador behandlas genom att rosten borstas bort med stålborste. Om föremålet inte har varit målat kan man rostkyddsbehandla med hjälp av sk linoljebränning. Föremålet sänks ner i bytta med het linolja. En annan variant av linoljebränning är att måla föremålet med linolja och därefter bränna det försiktig med en gasolbrännare. Ett tredje alternativ är att värma linoljan till 70 grader och pensla ett tunt lager på föremålet. Eventuellt kan man behöva upprepa processen två gånger. Föremålet måste då torka emellan. Om gjutjärns- eller smidesföremålet varit målat rekommenderas följande behandling. När föremålet borstats rent

enligt beskrivning ovan rostskyddsbehandlas det. Det kan ske med blymönja vilket är möjligt att få tag på genom läns museet, eller en zinkfosfatprimer. Därefter målas föremålet med en traditionell linoljefärg. Skador bör åtgärdas av fackman. På Södra Möckleby kyrkogård finns två gjutjärnskors, båda med underhållsbehov.

En kyrkogård eller begravningsplats är en anläggning som kontinuerligt brukas. Nya gravsättningar görs och gravrätter återgår. I bruket av en kyrkogård eller begravningsplats är det viktigt att uppmärksamma anläggningens karaktär. Det gäller såväl anläggningen som helhet, de olika gravkvarteren och olika typer av gravvårdar. En viktig generell regel är att låta gravvårdar stå kvar tills man av utrymmesskäl behöver överväga att ta bort dem. Om stenarna tas bort skapar det omotiverade luckor i gravkvarteren.

Typiskt för Öland är de kallmurade kalkstensmurarna kring kyrkogårdarna. En sådan finns även i Södra Möckleby. Samtliga murar utom ett parti norr om kyrkan har lagts om under 1900-talet. Murarna bör besiktigast med jämna mellanrum. Det gäller även grindarna och de infästningspunkter som finns där grindarna är fästa i kalksten. Rostande järn kan orsaka sprängning i stenen. Underhåll grindarna genom rostskyddsmålning med blymönja (om möjligt – intyg för att få använda blymönja kan ges av läns museet) eller zinkfosfatprimer och linoljefärg.

Kyrkogårdens träd, buskar och annan vegetation utgör en mycket viktig del av kyrkogården, inte mist för upplevelsen av den. Trädkransen hjälper till att rama in kyrkogården och skärmar av mot omvärlden. Häckar avgränsar ytor och skapar upplevelser av mindre rum. Allér markerar gångsystem eller kan fungera som både ”väggar” och ”tak” i ett område. Gamla träd kan nästan ha en skulptural effekt. Ofta kan träd och buskar vara gamla eller ha arten haft en lång kontinuitet på platsen. I trädkransen kring Södra Möckleby kyrkogård ingår många äldre träd. År 2005 utarbetades en trädvårdsplan för kyrkogården utförd av svensk TrädVård & Utbildning AB. Planen har antagits av kyrkorådet och man arbetar för att genomföra de olika åtgärderna bl a för att få till stånd en förnygring av kransen.

Vid osäkerhet angående hur man ska gå tillväga eller vem man ska anlita i olika ärenden, kontakta läns museet eller länsstyrelsen. Vi har under de senaste åren samlat en bred kunskap om länets kyrkogårdar. Kom ihåg att alla ”västentliga ändringar” på en kyrkogård måste föregås av ett tillstånd från länsstyrelsen.

Se vidare i tabell i vård- och underhållsplanen för information angående periodiska åtgärder. I vård- och underhållsplanen finns även lista över de gravvårdar som valts ut såsom särskilt kulturhistoriskt intressanta.

ARKIV OCH LITTERATUR

Antikvariskt Topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet (ATA)
Kalmar läns museums topografiska arkiv (KLM)
Lantmäteriet

Bucht, Eivor (red), *Kyrkogårdens gröna kulturarv*, Klippan 1992

Ekwall, Karl-Georg, *Kyrkogårdar inom Södra Ölands Kyrkliga Samfällighet*. Öland, odaterad

Erixon, Sigurd (red) *Sveriges Bebyggelse Landsbydgen del IV*, Uddevalla 1959

Hansson, Hans-Erik m fl, *Vård av gravstenar*, Riksantikvarieämbetet, Stockholm 2002

Hammarskjöld, Britt-Marie, *Ett läns utveckling-Kulturminnesvårdsprogram för Kalmar län. Etapp 1, Översikt*. Kalmar

Hammarskjöld, Hans mfl, *Minnets stigar – en resa bland svenska kyrkogårdar*. Stockholm 2001

Håkansson, Gunnar, *Öländska personminnen bevarade i äldre gravstenar, epitafier och andra kyrkliga föremål*, Göteborg 1942

Lamke, Lotta, *Degerhamns bruksmiljöer*, Kulturhistorisk utredning, Kalmar läns museum 2004.

Larsson, Lars-Olof, *Växjö stift under 800 år*, Karlskrona 1972

Sederblad, J W, Nyström, H, *Södra Möckleby kyrka 100 år*, Kalmar 1951

Sveriges kyrkor, Konsthistoriskt inventarium nr. 216. *Kyrkobyggnader 1760-1860, del 2 Småland och Öland*, Uppsala 1993 (SvK)

Ullén, Marian, *Medeltida träkyrkor, 1 Småland samt Ydre och Kinda härad i Östergötland*. Stockholm 1983

Westin, Per-Erik (kyrkogårdschef i Västervik) *Vård och underhåll av gravvårdar*, opublicerad text

Åberg, Göran, *Sankt Sigfrids stift i historia och nutid*, Växjö 1996

Svenska kyrkans hemsida: www.svenskakyrkan.se

Muntliga och skriftliga uppgifter lämnade av:

Gunvor Backlund, församlingskyrkorådets vice ordförande, Södra Möckleby

Gösta Wahlgren, lokalhistoriker, Södra Möckleby

Göran Svensson, vaktmästare, Södra Möckleby kyrka och kyrkogård

Bilaga

Kulturminneslagen

Vad är tillståndspliktigt i kyrkobyggnaden och på kyrkogården enligt lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.

Utdrag ur lagtexten finns under flik 8 i pärmen ”Kyrkoantikvarisk ersättning Vård- och underhållsplanering”.

Församlingskyrkorna och deras inventarier representerar arkitektoniskt, konstnärligt och kulturhistoriskt något av det främsta som skapats i vårt land. Detta rika kulturarv skyddas enligt kulturminneslagen 4 kapitel som innehåller bestämmelser om skydd för och vård av kulturminnen. Det är vårt gemensamma ansvar att se till att lagen efterföljs och att de kyrkliga miljöerna vårdas och bevaras för framtiden.

Enligt kulturminneslagen skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader, kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Alla kyrkor som är uppförda före utgången av 1939 är skyddade och får inte ändras på något väsentligt sätt utan tillstånd av länsstyrelsen. Tillståndsplikten gäller också vissa yngre, särskilt utvalda byggnader och anläggningar. För begravningsplatser gäller tillståndsplikten för begravningsplatser som anlagts före utgången av år 1939. I de flesta kyrkor finns inventarier med mycket stora kulturhistoriska värden. Dessa är också skyddade och i varje församling ska finnas en förteckning över inventarier av kulturhistoriskt och konstnärligt värde. Övriga bruksinventarier förs upp på en separat inventarieförteckning. Vård och underhållsinsatser får i allmänhet endast utföras av utbildade konservatorer.

I kyrkobyggnaden krävs tillstånd från länsstyrelsen för att:

- Bygga om eller bygga till
- Ändra, tillföra eller flytta fast inredning och inventarier såsom bänkar, dopfunt, altare, skulpturer och annan konstnärlig utsmyckning m.m.
- Ändra eller göra nya installationer
- Ändra färgsättning eller ytskikt
- Göra andra ingrepp i eller ändringar av exteriör, interiör eller fast inredning

Kyrkliga inventarier av kulturhistoriskt värde får inte utan tillstånd från länsstyrelsen:

- Avyttras eller flyttas från den plats där de sedan gammalt hör hemma
- Avförs från förteckningen över kyrkliga inventarier av kulturhistoriskt värde
- Ändras eller repareras/konserveras

För begravningsplats och kyrkogård krävs tillstånd från länsstyrelsen för att:

- Utvidga eller på annat sätt väsentligt ändra begravningsplatsen
- Där uppföra någon ny byggnad eller fast anordning eller riva eller väsentligt ändra befintlig byggnad eller fast anordning

Vad som menas med ”väsentlig ändring” kan exempelvis vara:

- Borttagande eller genomgripande ändring av hägnad
- Ändring av material eller färgsättning på anordning inom begravningsplatsen

- Ändring av inredning och konstnärlig utsmyckning i cemonirum samt konstnärlig utsmyckning utomhus med undantag av sådana betydelselösa ändringar som endast avser att tillgodose vissa praktiska behov
- Ändring av vegetationens arkitektoniska och rumsskapande karaktär
- Större ändringar av gravkvarter och vägsystem inom gravplatsen
- Åtgärder som i sig själva inte är väsentliga men som får betydelse för anläggningens helhetsverkan om de upprepas såsom borttagande av gravramar, staket eller dylikt kring gravplatser
- Ändrad vägbelysning anläggande eller ändring av elektrisk belysning.

Vid tveksamhet om en åtgärd är tillståndspliktig rådfråga alltid länsstyrelsen eller länsmuseumet.

Kontakter:

Länsstyrelsen Kalmar län

Kulturmiljöfunktionen

391 86 Kalmar

Kontaktperson: Henrik Åsenius (kyrkobyggnader), Ulla Ekberg (kyrkogårdar)

Tel vx: 0480- 820 00

E-post: henrik.asenius@h.lst.se

ulla.ekberg@h.lst.se

Linköpings Stift

Gunnar Nordanskog

Ågatan 65

582 22 Linköping

Tel vx:013-242600

Växjö Stift

Torbjörn Sjögren

Box 527

351 06 Växjö

Tel vx: 0470-77 38 90

Kalmar läns museum

Box 104

391 21 Kalmar

Kontaktperson: Jan Westergren, Liselotte Jumme

Tel vx: 0480 – 45 13 00

E-post: jan.westergren@kalmarlansmuseum.se, liselotte.jumme@kalmarlansmuseum.se

Textilkonservator: Lena Hassel, Kalmar läns museum

Tel vx :0480-45 13 00

E-post: lena.hassel@kalmarlansmuseum.se

Övriga konservatorsfrågor:

Östergötlands länsmuseum, tel vx:: 013 – 23 03 00

Jönköpings läns museum, tel: vx:036 – 30 18 00